

SILVESTRO VALIŪNO „BIRUTĖS“ FOLKLORINIAI VARIANTAI

JŪRATĖ PETRIKAITĖ

Lietuvos muzikos ir teatro akademija

Straipsnio objektas – liaudies daina virtęs Silvestro Valiūno eilėraštis „Birutė“.

Darbo tikslas – nustatyti „Birutės“ tekstu dainuojamų melodijų pirminius šaltinius, išsiaiškinti ir patvirtinti faktais šios dainos variantus natų rankraščiuose ir rankraštiniuose liaudies dainų rinkiniuose, spausdintuose šaltiniuose ir garso įrašuose, taip pat nurodyti ir kai kuriuos kitus S. Valiūno poezijos kūrinius, kurie galbūt buvo dainuojami.

Tyrimo metodai – aprašomasis, lyginamasis.

Žodžiai raktai: Silvestras Valiūnas, Laurynas Ivinskis, Birutė, literatūrinės kilmės dainos.

Silvestras Valiūnas, XIX a. pradžios lietuvių poetas, šiandien yra žinomas kaip satyrinių poemų „Pareiškimas“ ir „Plungės–Telšių kontubernija“, filosofinių elegijų, eiliuotų laiškų Dionizui Poškai ir Vincentui Sasnauskiui, lietuviškojo satyrų apie palestrą ciklo autorius (Mikšytė 1978: 5). Tačiau labiausiai poetą išgarsino „Birutės“ daina. Ji tapo populiariausiu jo poezijos kūriniu, buvo ir yra dainuojama visoje Lietuvoje. Aliuziją apie šią dainą randame ir Maironio eilėraštyje „Kur bėga Šešupė“:

Kur bėga Šešupė, kur Nemunas teka,
Tai mūsų tėvynė, graži Lietuva;
Čia broliai artojai lietuviškai šneka,
Čia skamba po kaimus Birutės daina.
Bėkit, bėkit, mūsų upės, į marias giliausias!
Ir skambėkit, mūsų dainos, po šalis plačiausias!

Visiškai galimas daiktas, kad galėjo būti dainuojami ir kiti S. Valiūno kūriniai, nes tokios jo eilės, kaip „Pasveikinimas valsčionių“, „Kalėdos“, „Šlovė Bachuso“, yra patekusios į Simono Daukanto „Žemaičių tautosakos“ rinkinį (DŽT 337–339)¹. Turbūt pati įtikimiausia dainuojamos S. Valiūno poezijos prielaida galėtų būti taiko-

¹ Vytautas Landsbergis straipsnyje „Senieji dainiai“ teigia, kad „Šlovė Bachuso“ „galėjo būti ir užstalės daina <...>, o satyra „Telšių miestas yr ant kalno“ ne prasčiau tiktų kokiai linksmai šokio melodijėlei, negu Valiūnui dabar priskiriamos „Eilos apie sprova...“ (žr. Landsbergis 1977: 151).

ma jo „Eiloms apie sprovą“ (DŽT 340–347), nes šis kūrinys Jurgio Pabrėžos apie 1835 metus užrašytas su melodija (Jurgutis 1972: 77).

Ark - liai Be - re - lio, ren - do - riaus kvei - li - nio,
 nu - ė - dė ja - vus sto - ras - tos Bur - ni - nio.
 Sto - rasts Pev - ce - vič, ma - ty - dantš iš - ka - dą,
 su - gaun tuos ark - lius, kad būr par - iš - ka - da.

Melodijos gaidų faksimilė, spausdinta leidinyje *Jurgis Pabrėža (1771–1849)*, Vilnius, 1972, p. 87. Melodija paimta iš Landsbergis 1977: 151

Pasak S. Valiūno gyvenimo ir kūrybos tyrinėtojos Reginos Mikšytės, ilgainiui populiariausiu kūriniu tapusi „Birutė“ „iš karto susilaukė visuotinio pripažinimo. Žmonės pradėjo ją dainuoti, dar poetui gyvam esant“ (Mikšytė 1978: 198). „Birutė“ buvo dainuojama įvairiomis progomis. Istoriko Benedikto Smigelskio (apie 1782–1879) teigimu, „berniokai, grįždami po dienos darbų, plėšia ją iš visos krūtinės“ (cit. iš Mikšytė 1978: 198). Ši daina rado atgarsį, buvo reikšminga ir 1831 m. sukilimo metu. „Birutė“, kaip liaudies dainos sinonimą, įsiminė lenkų poetas Vincentas Polis, peržygiavęs tais metais per Lietuvą su generolo Antano Gelgaudo daliniais (žr. ten pat). Šioji daina, matyt, „aitrino ir po 1831 m. sukilimo pralaimėjimo Prancūzijoje atsidūrusių emigrantų nostalgiją“ (cit. iš ten pat). „Birutė“ dainuodavo žiemos vakarais plunksnas plėšančioms bei verpiančioms mergaitėms 1831 m. žuvusio sukilėlio I. Jarudžio sesuo, Mečislavo Davainio-Silvestraičio motina (žr. ten pat: 198–199).

„Birutė“, kaip vienintelį svetimą kūrinių, į 1835 m. sudarytą savo eilėraščių rinkinį „Eilavimas lietuviškai žemaitiškai“ įtraukė Kiprijonas Nezabitauskis-Zabitis, pažymėdamas: „Per vieną jaunikaitį, vardu Valenavičia, aprašymas sudėtas, o dabarčiui pagal prigulėjimo rašymo pertaisytas“ (cit. iš ten pat: 198). Šatrijos Raganos apysakoje „Sename dvare“, bočeliui liepus ir jam pritariant, plonais balseliais „Birutė“ traukdavo vaikai (ten pat: 199).

Maskvos ir Peterburgo universitetuose studijuojančių lietuvių studentų ir į Ameriką emigravusių lietuvių XIX a. pabaigoje bei XX a. pradžioje „Birutė“ buvo giedama kaip himnas (ten pat). Daina tapo miela ir artima, o dėl jos autorystės, matyt, nebuvo susimąstoma. Į dainų sąsiuvinius „Birutė“ buvo nurašoma kartu su Antano

Baranausko, Adomo Mickevičiaus ir liaudies dainų tekstais, jos žodžių autorius nebuvo nurodomas (LNB 45°–46, 46°–47). „Birutės“ teksto autoriaus nėra ir spausdintuose dainų ir tautosakos rinkiniuose (pvz., Kolberg 1966: 412–414).

S. Valiūnas „Birutę“ sukūrė apie 1823 m. Autografas yra nežinomas. Pirmą kartą eilėraštis buvo išspausdintas lenkų geografiniame žurnale „Kolumb“ (K 200–202).

Pirmąjį bandymą „Birutę“ skelbti jau su melodija priskirtume švietėjui, lietuviškų kalendorių leidėjui, pedagogui Laurynui Ivinskiui (1810–1881). Rengdamas spaudai 1852 metų „Kalendorių“, išspausdintą Vilniuje Juozapo Zavadzkiego spaustuveje 1851 m., L. Ivinskis parengė „Birutės“ tekstą ir gaidas. Laiške² Adomui Zavadzkiui jis rašė:

Priedu „Birutės“ natas. Ta daina dainuojama dvejais, taigi pasistengiau pateikti abejas gaidas – norėjau jas įdėti į Žemaičių kalendorių, bet dėl šių 1851 m. kalendoriaus brangumo nežinau, kaip pasielgti, nebent Maloningasis Ponas spausdintumei Kalend. 1852 m., atmesdamas *Dalis I szwentoje* ir liktų 10, 11 arba 12 formų, ligi 3000 arba 4000 egz., o gaidas litografuoti kainuotų 10 arba 15 sidabro rb, tai labai prašau jas įdėti, geriau tiktų kartu su lenkišku tekstu. Jeigu dėl aukštos kainos Kalendoriuje neliktų vietos, galima jas spausdinti, pvz., „Athenaeum“ žurnale arba kitame periodiniame literatūros leidinyje. O jei niekur neras vietos ta daina, tai lenkiškas tekstas tegu lieka Maloningajam Ponui, o žemaitišką gali man sugrąžinti (Ivinskis 1995: 422–423).

Deja, L. Ivinskio laiške minimos natos neišspausdintos, kalendoriuje buvo įdėtas tik dainos tekstas (K 34–35). Tačiau „Birutės“ natos yra išlikusios ir saugomos Lietuvos mokslų akademijos bibliotekos Rankraščių skyriuje (MAB RSI f. 9–1918). L. Ivinskio ranka rašytų ir spaudai rengtų dainos „Birutė“ natų nuoraše iš pradžių lenkiškai pateikiamas tekstas, o toliau – natos.

Nors „Birutės“ vertimo į lenkų kalbą autorius nuoraše nenurodytas, šis vertimas priskirtinas Liudvikui Adomui Jucevičiui (1813–1846). Jis pirmasis „Birutę“ išvertė į lenkų kalbą ir įdėjo į savo straipsnį „Žemaitijos bruožai“ (*Rysy Żmudzi*), išspausdintą žurnale „Muzeum domowe“ (MD 207–211)³.

Taip teigti leidžia tiek L. A. Jucevičiaus išspausdinto vertimo ir L. Ivinskio nuoraše esančio „Birutės“ teksto lyginimas, tiek spausdintuose leidiniuose ir nuoraše nurodytos chronologiškai nesikertančios datos.

Po teksto lenkų kalba pateikiamos dvi dainos „Birutė“ balsui ir fortepijonui tuo pačiu tekstu, bet skirtingomis melodijomis. Tikriausiai dėl to natos nuoraše yra pateikiamos sunumeruotos: Daina „Birutė“ Nr. 1, Daina „Birutė“ Nr. 2. Be to, abi dainos tarp savęs skiriasi ne tik melodijomis, bet ir joms parašytu akompanimentu (fortepijono partija). „Birutė“ Nr. 1 ir „Birutė“ Nr. 2 pateikiamos du kartus, nes abiejų dainų pirmųjų posmelių tekstai yra lenkų ir lietuvių kalbomis. Prie skirtingų dainų „Birutė“ nurodomos J. L. Koreivienės ir A. Beresnevičiaus pavardės. Kas galėtų būti tie žmonės? Gal tai asmenys, iš kurių „Birutės“ melodijos buvo užrašytos,

² Rašytas 1851 m. lapkričio 10 d.

³ Beje, vertimas į lenkų kalbą metais anksčiau buvo išspausdintas Józefo Krzeczковского leistame literatūros almanache „Biruta“ (1838: 1–3); jame bendradarbiavo ir L. A. Jucevičius (1959: 672). S. Valiūno „Birutė“ taip pat buvo išversta į vokiečių (Gisevius 1847: 367–371; Nesselmann 1851: 421–424) ir rusų kalbas (Kapn 1988: 10–12).

nes jie jas padainavo, o galbūt jie jas ir sukūrė „Birutės“ tekstui? Į šį klausimą viena-reikšmiškai atsakyti sunku. Mėginant nustatyti tų žmonių tapatybes, pagal pavardę Korewa arba Koreywo su skirtingais inicialais buvo rasti straipsneliai „Lenkų biografiniame žodyne“ (PSB 65–66). Pavardė Korejwa minima taip pat knygoje, skirtoje lenkų tautinės giesmės „Boże, coś Polskę“, susijusios ir su 1861 metų įvykiais Lietuvoje, tyrinėjimams (Wawrzykowska-Wierciochowa, Podsiad 1999: 172, 174). Tačiau ar spausdintuose leidiniuose paminėti asmenys buvo susiję su L. Ivinskio nuoraše nurodyta J. L. Koreiviene, taip ir lieka neaišku. Dėl asmens, pavardė A. Beresnevičius, irgi nėra visiškai aišku. Tai galėjo būti ir vyskupas Aleksandras Beresnevičius (1823–1902), ir kunigas Antanas Beresnevičius (1832–1904) (LE 15).

Kyla klausimų ir dėl dainų „Birutė“ kaip muzikos kūrybinių autorystės. L. Ivinskis vargu ar galėjo sukurti akompanimentą dainos „Birutė“ melodijoms, nors muzikos dalykai jam nebuvo svetimi (Petkevičiūtė 1988: 96–99). Kadangi dainų „Birutė“ autografo neturime, galima tokia prielaida: nežinomas asmuo (ar tai būtų kompozitorius, ar šiaip muzikos mėgėjas, o gal vargonininkas) užrašė dvi skirtingas „Birutės“ melodijas ir sukūrė akompanimentą, o L. Ivinskis padarė tik nuorašą, kuriame muzikos autorius nebuvo nurodytas (kaip, beje, nenurodytas ir „Birutės“ vertėjas į lenkų kalbą). Atkreiptinas dėmesys į nuoraše esančią A. Beresnevičiui priskiriamą „Birutės“ melodiją: prirašius antrąjį balsą ir su pakeista pabaiga ji buvo išspausdinta laikraštyje „Šviesa“ (Šv 1887: 143–145). Šis dainos „Birutė“ pasirodymas spaudoje davė pradžią vėlesnėms jos harmonizuotėms ir tapo vienu iš liaudyje dainuojamų „Birutės“ variantų.

Andante

Ant kraš - ta ma - rių, Pa - lan - gos mie - ste - liej',
 kur gy - ven mū - sų bro - liai že - mai - te - liai, yr aukš - tas kal - nas,
 Bi - ru - ta va - din - tas, ža - loms pu - še - liems vir - šuj aps - va - din - tas.

A. Beresnevičiui priskiriama „Birutės“ melodija (MAB RSI f. 9–1918).

Pateikiama dainos balso partija be akompanimento, tekstas po natomis – dabartine rašyba

Vėliau tą pačią melodiją harmonizavo Leonas Ereminas (D 31, 32), kompozitorius Juozas Žilevičius pritaikė ją vienam balsui su fortepijono pritarimu (LDJŽ 2, 3). Artima, ypač pirmieji 8 taktai, „Šviesoje“ skelbtai yra Domo Andrulio „Birutės daina“ chorui su fortepijono pritarimu (LLMA AD 20, 21).

Be minėtųjų, buvo paskelbta dar keletas dainos „Birutė“ harmonizuočių. Viena jų – Miko Petrausko „Birutė“, skirta dviem balsams; po jos pavadinimu nurodyta: „Žodžiai bene Ivinskio [nuoroda neteisinga, žodžiai yra S. Valiūno – J. P.]; melodija skolinta“ (PMLD 57). „Birutės daina“ su kun. J. Valaičio melodija ir fortepijono pritarimu buvo išspausdinta „Margutyje“ (M 8–9).

Sovietiniais metais buvo paskelbta Jono Švedo „Birutė“ chorui. Natose pažymėta: „S. Valiūno žodžiai, melodija liaudies“ (ŠJEŽJ 22).

„Birutės“ variantų iš viso yra užrašyta daugiau kaip 200, iš jų dalis su melodijomis (LLTI Lietuvių liaudies dainų katalogo kartoteka ir LMTA Muzikologijos instituto Etnomuzikologijos skyriaus Liaudies dainų tekstų žanrinis katalogas). Pirmieji užrašymai rankraštiniuose dainų rinkiniuose užfiksuoti dar XIX amžiuje. „Birutė“ žinoma visoje Lietuvoje ir dainuojama įvairiomis melodijomis. Pastebimos šio dainos tipo trys melodijų variantų grupės.

Pirmajai grupei priklausytų „Birutės“ variantai, dainuojami pagal daugiau ar mažiau pakitusią jau minėtą A. Beresnevičiui priskiriamą melodiją, užfiksuotą L. Ivinskio nuoraše, o vėliau išspausdintą laikraštyje „Šviesa“, harmonizuotą lietuvių kompozitorių ir tokiu būdu galėjusių plisti per chorus (LTR 4624/16, 3471/218; LTRF 1547/16, 211/12).

Antrajai grupei priskirtinos „Birutės“ tekstu dainuojamos dainos, kurioms pritaikytas skolinys – lenkų tautinės giesmės „Boże, coś Polskę“ melodija (LTR 3471/517, 4752/41; LTRF 242/37, 1767/41). Į tai, kad „Birutė“ yra dainuojama pagal šią lenkų giesmę, atkreipė dėmesį ir Mykolas Biržiška. Jis rašė:

Apie 1863, o gal ir vėliau, B[irutė] dainuojama jau dviem gaidom, katrų viena, tur būt, vėlesnioji, bajoriškoji, aiškiai seka lenkų himnu Boże coś Polskę. Pati B[irutė] virto žemaičiams savotišku himnu, kurį tenustelbė bendras Lietuvos himnas Lietuva tėvynė mūsų (B[iržiš]ka 1935: 1177).

Šias M. Biržiškos mintis patvirtina ir lenkų mokslininkų darbai, kuriuose teigiama, kad „Boże, coś Polskę“ buvo dainuojama 1861 m. Vilniuje ir Kaune (Wawrzowska-Wierciochowa, Podsiad 1999: 171–176, 179–181)⁴.

Trečiąją melodijų variantų grupę sudarytų „Birutė“, dainuojama pagal liaudies dainų melodijas, priklausančias įvairioms Lietuvos etnografinėms sritims (LTR 3532/1, 2838a/63, 3802/9; LTRF 335/2, 511/9).

S. Valiūno „Birutė“ įdomi dar ir tuo, kad buvo ir yra dainuojama ne tik lietuviškai, bet ir lenkiškai. Tiesa, lenkų kalba dainuojamų „Birutės“ variantų bent šiuo

⁴ Tačiau ne visada „Boże, coś Polskę“ įgydavo tokią skambėjimo prasmę ir atspalvį. Kitokie atvejai yra sietini su Plungės dvare gyvenusiu kunigaikščiu Mykolu Oginskiu (1849–1902), jo pažiūromis, būdo bruožais. Dvaro užvaizdas Balys Zubavičius prisimena, kad „vasaromis į Palangą su savo dvaro orkestru vykdavęs poilsiauti kunigaikštis visuomenėje mėgdavo papokštauti. Orkestrui ėmus groti tuo metu populiarią lietuvišką kūrinių „Ant marių krašto Palangos miestely“, kurio melodija buvusi nepaprastai panaši į lenkų himną „Boże, coś Polskę“, atsirasdavę lenkų patriotų, kurie tuoj nusiimdavę kepures, o kitas ir atsiklaupdavęs. Muzikai nutilus, kunigaikštis pranešdavęs, kad ką tik buvęs atliktas lietuviškas kūrinys „Ant marių krašto Palangos miestely“, tuo sukeldamas ir čia pat viešėjusių rusų valdininkų juoką, ir kūrinių pagerbusių lenkų pyktį. Tarnautojo teigimu, kunigaikštis už tai ne kartą buvo tardomas, tačiau valdžiai, anot jo, niekaip nepavykdavę pokštautojo nubausti“ (Skurdauskienė 2005: 22).

metu užrašytų ir paskelbtų nėra daug. Bene pats seniausias „Birutės“ variantas lenkų kalba, kurį turime, yra užrašytas XIX a. aštuntajame dešimtmetyje (žr. Skeivys 2000: 249–252) ir išlikęs K. Staševskio sudarytame Antano Strazdo eilėraščių nuorašų rinkinyje (LMD I 767/14/). Variantas be melodijos.

Dainos apie Birutę variantas lenkų kalba su melodija 1978 m. buvo užrašytas Lenkijoje, Seinų apylinkėse (žr. Sliužinskas 2006: 205–208, 459–460).

„Birutė“, dainuojama lenkiškai, 2007 m. yra užrašyta ir Trakuose. Ją padainavo karaimė Lidija Maškevič-Firkovič. Dainą sako išmokusi iš motinos, ją dainuodavusi, pasak pateikėjos, ir močiutė. Lenkiškai „Birutė“ dainuodavo ir kiti Trakų karaimai, taigi šią dainą jie greičiausiai bus perėmę iš čia gyvenusių lenkų. Dainos tekstas – L. A. Jucevičiaus „Birutės“ lenkiško vertimo sutautosakėjęs variantas. Tekstas yra sutrumpintas. Jo pakitimai bus atsiradę, matyt, dėl lenkų politinės bei kultūrinės ideologijos įtakos. Praleidžiami Kęstučio ir Vytauto vardai, vietovardžiai Žemaitija ir Lietuva, tuo tarpu karaimų dainose ir eilėraščiuose Vytauto vardas dažnai minimas (Karaimai 2001: 130, 138; Kobeckaitė 1997: 80–82). Dainos melodija turi intonacinių ir ritminių sąsajų su lenkų giesme „Boże, coś Polskę“.

$\text{♩} = 138$

h] Nad brze - giem mo - rza, przy miejs - cu Pa - lan - gi
 jest ślicz - na gó - ra, bursz - ty - ny, pie - nią - dze.
 A na tej gó - rze jak ró - ża i ru - ta
 w uk - ry - ciu ślicz - nym miesz - ka - ła Bi - ru - ta.

[1.] Nad brzegiem morza, przy miejscu Pałangi
 Jest śliczna góra, bursztyny, pieniądze.
 A na tej górze jak róża i ruta
 W ukryciu ślicznym mieszkała Biruta.

[2.] Nie z królów ona swój początek wzięła,
 Była to prosta z Pałangi dziewczyna.
 Nie znała perł, jedwabnej odzieży,
 Bóstwo to było litewskiej młodzieży.

- [3.] Własnej roboty płótnem się stroiła,
Króciuchną w paskach spódniczkę nosiła.
Na białej szyji bursztyny sznureczek,
Na włosach ślicznych rutwiany wianeczek.
- [4.] A kiedy bracia o zarannej porze
Wyszli z łódkami po rybę na morze,
Siostra z obiadem do się zbliżała
Rycerza z zbróją po drodze spotkała.
- [5.] Na białym koniu w miedziannym kołpaku,
Przy ostrej sabli w pokownym sajdaku.
Gdzie ujrzał ładnej, długo w sercu chował
I wtenczas do niej odezwał te słowa:
- [6.] – Czy ty ziemianka, czy ty mieszkasz w niebie,
Serce i rękę oddaję dla ciebie.
– Chociaż przyrzekłem przed Bogiem Wieczności
Całe swe życie przeżyć w samotności.
- [7.] A jeśli taka jest twa wola, Panie,
Niech ślub utwierdzi małżeńskie kochanie.
– W miejscu, przy którym dałaś się objawić, } (2 razy)
Rozkazę pałac wspaniały postawic.

P. Lidija Maškevič-Firkovič, g. 1922 m. Trakuose ir gyv. ten pat. Užrašė ir melodiją transkribavo Jūratė Petrikaitė 2007 m. Tekstą šifravo ir redagavo Kristina Rutkovska. MFA A 202(2a).

Išvados

„Birutė“ yra tapusi daina, kurią galėtume priskirti literatūrinės kilmės dainų klasiškai. Ir ne vien todėl, kad ji yra viena iš to nedaugelio literatūrinės kilmės dainų, kuri įtraukiama į spausdintus liaudies dainų rinkinius, patenka į folkloro ansamblių repertuarą, yra įrašoma į kasetes ar kompaktines plokšteles. Taip teigti leidžia „Birutės“, kaip dainos, praeitis, funkcionavimo ypatybės, išlikęs jos gyvybingumas dabar bei ateities perspektyvos – galimybė garsinti gimtojo krašto istorinę praeitį.

ŠALTINIAI

- D – *Dainos*, sutaisytos ant keturių balsų, surinko Leonas Ereminas, Tilžė, 1902.
DŽT – Simonas Daukantas. *Žemaičių tautosaka*, t. 1: *Dainos*, parengė Vytautas Jurgutis ir Bronė Kazlauskienė, Vilnius, 1983.
K – *Kalendorius arba Metskajtlus ukiszkas. 1852 metų...* Vilniuje, 1851.
K – *Kolumb: Pamėtnik podróży, rok pierwszy, 1828*, t. I, Nr. 4.
LDJŽ – *Liaudies dainos: Vienam balsui su pritarimu fortepijono, paruošė Juozas Žilevičius*, Brooklyn, N. Y., 1930.
LE – *Lietuvių enciklopedija*, t. III, Boston, 1954.

- LLMA AD – Domas Andrulis. *Birutės daina* – Lietuvos literatūros ir meno archyvas, f. 67, ap. 1, b. 50, l. 20, 21.
- LMD – Lietuvių mokslo draugijos rinkiniai Lietuvių literatūros ir tautosakos institute
- LNB – *Biruta*: [Rytų Aukštaitijos, suvalkiečių lietuvių liaudies ir literatūrinės dainos su natomis ir daline metrika, sąs. 1–2], – Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Retų knygų ir rankraščių skyrius, F 47, saug. vnt. 2501, lap. 45°–46, 46°–47.
- LTR – Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto Lietuvių tautosakos rankraštynas
- LTRF – Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto Lietuvių tautosakos rankraštyno fonoteka
- M – *Margutis*, 1933, vol. VI, No. 5.
- MD – *Muzeum domowe*, przez F. S. Dmochowskiego, 1839, Nr. 10, 11.
- MAB RS – Lietuvos mokslų akademijos bibliotekos Rankraščių skyrius
- MAB RSI – *Lauryno Ivinskio nuorašas*, 1851.XI.10 – Lietuvos mokslų akademijos bibliotekos Rankraščių skyrius, f. 9–1918.
- MFA – Lietuvos muzikos ir teatro akademijos Muzikologijos instituto Etnomuzikologijos skyriaus Muzikinio folkloro archyvas
- MFA A – Lietuvos muzikos ir teatro akademijos Muzikologijos instituto Etnomuzikologijos skyriaus Muzikinio folkloro archyvo audiokasečių fondas
- PMLD – Petrauskas Mikas. *Lietuviškos dainos*: Keturiems maišytiems balsams, keturiems vyrų ar ir moterų balsams ir duetai, sąs. V, Boston, 1922.
- PSB – *Polski słownik biograficzny*, t. XIV/1, zesz. 60, Wrocław–Warszawa–Kraków, 1968.
- Šv – *Sziesa*, 1887, Nr. 3, 4.
- ŠJEŽJ – Jonas Švedas. *Ei žirgeli, juodbėrasai*, Vilnius, 1969.

LITERATŪRA

- Biruta 1838. *Biruta*, cześć druga, wydawca Józef Krzeczowski, Wilno, p. 1–3.
- B(iržiš)ka M. 1935. Birutos daina, kn.: *Lietuviškoji enciklopedija*, t. 3, Kaunas, p. 1172–1177.
- Gisevius Ed. 1847. Eine littauische Ballade, *Neue Preussische Provinzial-Blätter*, Bd. III, p. 367–371.
- Ivinskis Laurynas 1995. *Raštai*, sudarė Regina Mikšytė, Vilnius.
- Jurgutis Vytautas 1972. „Eilės apie sprova, Telšiuose atbūta“ ir kiti J. Pabrėžos ranka rašyti tekstai
- S. Daukanto rankraštiniame dainų rinkinyje, kn.: *Jurgis Pabrėža (1771–1849)*, Vilnius, p. 76–94.
- Jucevičius L. A. 1959. *Raštai*, redakcinė komisija: J. Lebedys, M. Lukšienė, Z. Slaviūnas, Vilnius.
- Kobeckaitė Halina 1997. *Lietuvos karaimai*: Totorių ir karaimų įsikūrimo Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje 600 metų jubiliejaus leidinys, Vilnius.
- Kolberg Oskar 1966. *Dziela wszystkie*, t. 53: *Litwa*, Wrocław–Poznań.
- Landsbergis Vytautas 1977. Senieji dainiai, *Pergalė*, Nr. 5, p. 146–161.
- Karaimai 2001. Lietuvos karaimai, kn.: *Lietuvos tautinės mažumos. Kultūros paveldas*, redaktorių kolegija: Karina Firkavičiūtė, Pavel Lavrinec, Izraelis Lempertas, Grigorijus Potašenko, Vilnius, p. 107–141.
- Mikšytė Regina 1978. *Silvestras Valiūnas*, Vilnius.
- Nesselmann G. H. F. 1851. Eine littauische Ballade, *Neue Preussische Provinzial-Blätter*, Bd. XII, p. 421–424.
- Pabrėža Jurgis 1972. *Jurgis Pabrėža (1771–1849)*: [Straipsnių rinkinys], K. Jankevičius (vyr. red.), V. Petrauskas (ats. red.), Vilnius.
- Petkevičiūtė Danutė 1988. *Laurynas Ivinskis*: Monografija, Vilnius.
- Skeivys Rimantas 2000. Lenkiškas dainos apie Birutę variantas, *Tautosakos darbai*, [t.] XII (XIX), p. 249–252.
- Skurdauskienė Jolanta 2005. Kunigaikštis Mykolas Mikalojus Oginskis – lietuvių kultūrinių aspiracijų rėmėjas, *Žemaičių žemė*, Nr. 4, p. 21–23.
- Šliužinskas Rimantas 2006. *Lietuvių ir lenkų liaudies dainų sąsajos*: Monografija, Klaipėda.
- Wawrzykowska-Wierciochowa Dioniza, Podsiad Antoni 1999. „Boże, coś Polskę“: Monografia historyczno-literacka i muzyczna, aneksami opratrzył Antoni Podsiad, Warszawa.
- Карп Поэль 1988. Сильвестрас Валюнас. Песня Бируте. *Переливание крови*: Переводы стихов литовских поэтов, Вильнюс, p. 10–12.

FOLKLORIC VARIANTS OF *BIRUTĖ* BY SILVESTRAS VALIŪNAS

JŪRATĖ PETRIKAITĖ

Summary

The poems by Silvestras Valiūnas have been and still are sung, although not all of them are equally popular. It is possible, that such poems by Valiūnas could have been sung as “Greeting of the Peasants”, “Christmas”, “The Glory of Bacchus”, and “Verses of the Cause”. Nevertheless, the greatest popularity befell his poem *Birutė*, which became one of the most frequently performed songs of the literary origin in Lithuania.

Birutė is sung both in Lithuanian and Polish and according to various melodies. Some of these melodies were published as early as the 19th century in Lithuanian press, while others (like the Polish hymn *Boże, coś Polskę*) have been inherited from the Polish culture and adapted to suit this song, while still others, more authentic ones, are generally close to the Lithuanian folksongs from various ethnographic regions.

Birutė by Valiūnas has been widely spread out and enjoyed not only by the folk singers in the countryside. *Birutė* was harmonized by Lithuanian composers Leonas Ereminas, Juozas Žilevičius, Mikas Petrauskas, Domas Andrulis, and Jonas Švedas.

Gauta 2008-04-10